

Wat te doen met een buurtinformatiesysteem?

Steeds meer gemeenten in Nederland verzamelen actuele buurtgegevens. Ze maken daarbij gebruik van de toenemende mogelijkheden en spelen in op verschuivingen in beleidsaccenten. Een buurtinformatiesysteem is daarom nooit af: voortdurend moet worden ingespeeld op nieuwe (beleids)ontwikkelingen

Wat zijn de recente ontwikkelingen op dit gebied? En wat doen die gemeenten eigenlijk met al die buurtgegevens?

PAUL OOSTVEEN*

Wanneer buurtgegevens op de juiste manier worden bewerkt, gepresenteerd en gebruikt bieden zij waardevolle informatie over de buurten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de belangstelling voor buurtinformatie de laatste jaren sterk is toegenomen. Sociale vernieuwing, buurtbeheer en wijkgericht werken hebben geleid tot een sterk toenemende aandacht voor wijk en buurt. Daarbij groeit ook de belangstelling voor statistische informatie, immers: meten is weten.

Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden voor het verzamelen en presenteren van buurtgegevens sterk toegenomen. Steeds meer registraties worden immers geautomatiseerd en kunnen daardoor eenvoudig worden verwerkt en gekoppeld. Ook de mogelijkheden om de gegevens op een computer te bewerken en presenteren (in tabellen, grafieken en kaarten) zijn sterk verbeterd.

OVERAL ANDERS

Niet in alle gemeenten worden buurtgegevens verzameld. Het zal geen verrassing zijn dat met name grote en middelgrote gemeenten zich daarmee bezighouden. Overigens groeit ook de belangstelling in wat minder grote gemeenten (vanaf ongeveer 30.000 inwoners). Meestal worden de systemen ontwikkeld door het ge-

meentelijk bureau voor onderzoek en statistiek, soms ook door een beleidsafdeling of (in opdracht) door een extern onderzoeksbureau.

Elke gemeente hanteert zijn eigen methode voor het verzamelen van buurtinformatie. Overal worden daarvoor nieuwe systemen ontwikkeld, toegespitst op de gewenste beleidsinformatie en de specifieke situatie in de eigen gemeente.

Misschien is dat ook wel niet zo vreemd. Er kunnen talloze aanleidingen zijn om een buurtinformatiesysteem op te zetten (of een bestaand systeem uit te breiden). Sommige gemeenten begonnen daar al mee om stadsvernieuwinggebieden te kunnen aanwijzen, en/of in het kader van onderwijsvoorrang- en probleemcumulatiegebiedenbeleid.

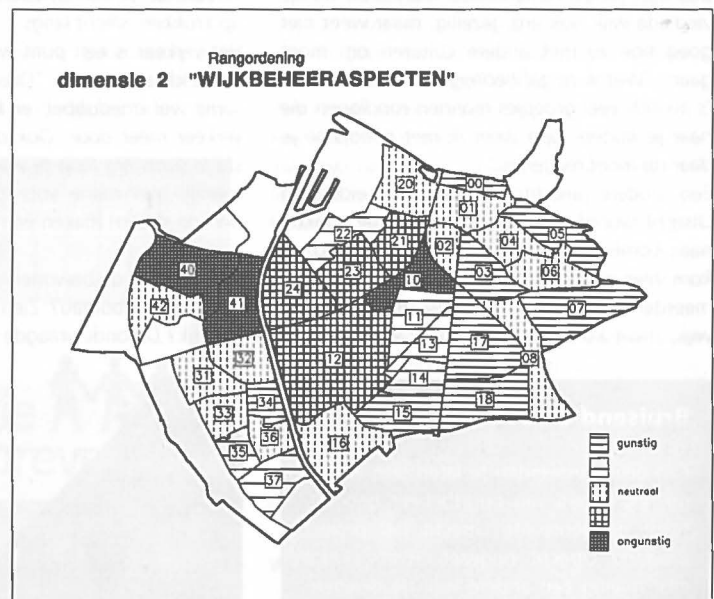
Anderen hadden een systeem nodig voor de verdeling van welzijnssubsidies over de wijken. Ook de start van sociale vernieuwing, buurtbeheer en wijkgericht werken kon aanleiding zijn een dergelijk systeem op te zetten. In veel gemeenten wordt het systeem (vaak met een kleine aanpassing) voor meerdere beleidsvelden ingezet. Het betreft overigens steeds beleid, dat op gemeentelijk niveau moet worden uitgevoerd. Vergelijking van gebieden binnen dezelfde gemeente staat daarbij centraal en niet de vergelijking met buurten in andere gemeenten.

GEGEVENS VERZAMELEN

De verschillen tussen al die gemeentelijke systemen beginnen al met het schaalniveau waarop de gegevens worden verzameld. Veel gemeenten doen dat op het niveau van CBS-wijken en buurten, die trouwens ook niet overal even

groot zijn. Andere gemeenten beschouwen een dergelijk schaalniveau als te grofmazig en willen meer gedetailleerde informatie. Tilburg en Leeuwarden bijvoorbeeld hanteren elk 200 subbuurten of signaleringsgebieden, Eindhoven omstreeks 800. De gemeenten Enschede en Ede werken zelfs op het niveau van de volledige postcode (ongeveer 3.000 gebieden). Dat betekent overigens niet dat alle gegevens ook klakkeloos en aan iedereen op dat lage schaalniveau beschikbaar worden gesteld. Zo heeft Enschede een gebruiksreglement opgesteld waarin de mogelijkheden exact worden omschreven.

Een buurtinformatiesysteem bevat meestal gegevens afkomstig uit andere bestanden. Vanuit

Samenvattende achterstandsmaat wijkbeheeraspecten per buurt in Nijmegen.
Bron: Sociale Atlas 1994, Gemeente Nijmegen

de bestanden van de sociale dienst wordt dan bijvoorbeeld geteld hoeveel bijstandsgerechtigden er in een buurt wonen. De gegevens worden dan -op buurtniveau- gekoppeld aan gegevens uit andere bestanden. Een groot voordeel van een buurtinformatiesysteem is dat uiteenlopende gegevens uit allerlei verschillende bestanden nu eenvoudig beschikbaar zijn in één systeem. Ook in die bronbestanden bestaat veel variatie. Gegevens uit de bevolkingsregistratie en andere gemeentelijke bestanden (woningen, woningzoekenden, bijstand, sport, onderwijs)

worden vaak opgenomen in het systeem. In toenemende mate wordt daarnaast gebruik gemaakt van externe gegevens (bibliotheek, PTT Telecom, maatschappelijk werk, ziekenfonds, GGD, arbeidsbureau, politie). In sommige gemeenten, zoals Almelo en Brunssum, zijn dergelijke externe partijen nadrukkelijk betrokken bij en medeverantwoordelijk voor de opzet van het systeem.

De laatste jaren bestaat een toenemende belangstelling voor informatie over de woon- en leefomgeving en de beleving daarvan door de bewoners. Daartoe is het meestal nodig andere instrumenten in te zetten. Zo wordt geprobeerd door gesprekken met sleutelfiguren volgens vaste systematiek de buurten onderling te laten scoren (Maassluis) of laat men in elke buurt een buurtsignalelement opstellen in nauw overleg met bewoners en -organisaties (Tilburg). Steeds meer gemeenten, onder meer Deventer en Leeuwarden, zetten bevolkingsenquêtes in om de woonbeleving te peilen en op wijk- of buurtniveau te presenteren. Dat kan echter alleen als de steekproef groot genoeg is om op buurtniveau betrouwbare uitspraken te doen.

Enkele gemeenten hebben de gegevens slechts eenmalig verzameld. Meestal worden de gegevens periodiek geactualiseerd. Vaak gebeurt dat jaarlijks, soms echter meerdere keren per jaar of minder vaak: eens in de twee of drie jaar.

FUNCTIES

Zoals al eerder aangegeven, kunnen buurtinformatiesystemen worden ingezet in het kader van buurtbeheer en andere vormen van gebiedsgericht beleid. Maar ook bij de algemene werkzaamheden van beleidsafdelingen of het rapporteren over ander uitgevoerd onderzoek wordt vaak dankbaar gebruik gemaakt van de aanwezige gegevens.

Wanneer we niet kijken naar beleidsvelden maar naar soorten gebruik kunnen eveneens verschillende functies worden onderscheiden. De eerste functie is die van statistische buurtinformatie. Binnen de informatiesystemen zijn over het algemeen veel relevante gegevens op buurtniveau eenvoudig beschikbaar. Het systeem werkt dan als een soort naslagwerk voor wie meer wil weten over de situatie in de diverse buurten.

De meeste buurtinformatiesystemen hebben daarnaast (soms uitsluitend) andere functies: monitoring van ontwikkelingen en signaleren van achterstanden. Verschillende indicatoren worden dan gecombineerd in samenvattende achterstandsmaten, bijvoorbeeld voor de woningkwaliteit, welzijnsniveau of wijkbeheeraspecten (zie kaartje). Veel gebieden die werden aangepakt in het kader van stadsvernieuwing, buurtbeheer of sociale vernieuwing zijn geselecteerd mede op basis van dergelijke achterstandsmaten. Diverse gemeenten hebben daarnaast een welzijnscore gebruikt om subsidies te verdelen over welzijnsinstellingen in de wijken. Dat gebeurde bijvoorbeeld in Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Breda en Enschede, waar buurten met sociale achterstand

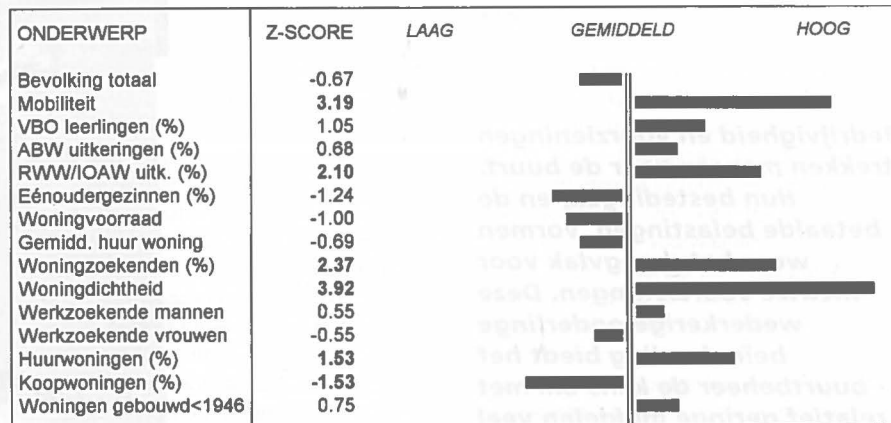
meer geld kregen dan gebieden met een hoger welzijnsniveau.

De laatste jaren wordt aan dergelijke rangordes van buurten evenwel minder belang gehecht en richt men zich niet meer uitsluitend op de slechtste buurten van de stad. Zolang rangordes worden gemaakt zal immers altijd een buurt de 'slechtste' zijn. De bewoners van die

worden ook toekomstige ontwikkelingen in het systeem opgenomen, gebaseerd op prognoses.

PRESENTATIE

Ook voor de presentatie van de gegevens bestaan verschillende mogelijkheden. Soms worden de gegevens alleen maar verzameld in één

Indicatoren met relatief hoge of lage scores in de wijk Centrum, Breda.

Bron: Buurtmonitorsysteem Breda (Swing)

buurt zitten lang niet altijd te wachten op nieuw gemeentelijk ingrijpen. De gemeente van haar kant heeft geleerd niet meer voor elke buurt hetzelfde ambitieniveau te hanteren: verschil mag er zijn. Daarbij heeft elke buurt recht op gemeentelijke aandacht, ook de buurten waar het er (nu nog) wat beter voorstaat. De meest recente trend binnen gemeenten, het wijkgericht werken, past binnen die ontwikkeling. Wijkgericht werken richt zich op de gehele gemeente, maar dan wel met maatwerk binnen elke wijk.

Deze ontwikkelingen betekenen geenszins dat buurtinformatiesystemen minder worden gebruikt, hooguit op een andere manier. Zo worden bijvoorbeeld de sterke en zwakte punten van elke buurt benadrukt. Door in elke buurt de eigen potenties beter te benutten en specifieke problemen aan te pakken ontstaan nieuwe mogelijkheden. Buurtinformatiesystemen lenen zich goed voor dergelijke sterke/zwakte-analyses. Het veelgebruikte presentatiepakket Swing is inmiddels uitgebreid met een module die de positieve en negatieve uitschieters weergeeft (zie grafiek). Tilburg, Enschede en Nijmegen maken een matrix van buurten en indicatoren die sterke en zwakte punten in een oogopslag duidelijk maakt.

Eveneens van toenemend belang zijn de ontwikkelingen in de buurten. Doordat de gegevens periodiek worden verzameld, is het gemakkelijk ontwikkelingen in de tijd te achterhalen. Op die manier kun je buurten traceren waar de situatie de afgelopen jaren is verslechterd. Tijdig ingrijpen kan dan mogelijk een verdere neerwaartse spiraal voorkómen. Anderzijds kan aan de hand van dergelijke ontwikkelingen worden bekeken of gebiedsgericht beleid werkelijk succes heeft gehad (effectmeting). Soms gaat men nog een stukje verder en

bestand, waaruit bijvoorbeeld de onderzoeksafdeling zelf ad hoc vragen beantwoordt. Vaak ook worden de gegevens rechtstreeks beschikbaar gesteld aan beleidsafdelingen, in de vorm van tabellen, spreadsheets, grafieken of kaarten. Veelal gebeurt dat nog in de vorm van een traditioneel papieren rapport, maar een toenemend aantal gemeenten verspreidt de informatie elektronisch, via het netwerk of met behulp van diskettes. Daarbij wordt gebruik gemaakt van gebruiksvriendelijke programma's, zoals Swing en CBS-View (in Zoetermeer). Soms ook worden eigen programma's ontworpen of wordt alleen maar een simpele spreadsheet op het netwerk gezet. Aan de andere kant heeft een toenemend aantal gemeenten ideeën om gegevens uit het buurtinformatiesysteem op nieuwe manieren aan te bieden, waarbij lokale teletekst en Internet mogelijkheden bieden.

Steeds meer gemeenten kennen een eigen buurtinformatiesysteem met veel gegevens over de buurten. Daarbij komt in potentie een schat aan beleidsinformatie onder handbereik ten behoeve van buurtbeheer en andere vormen van gebiedsgericht beleid. Zowel aan het begin van de beleidscyclus (initieën en invullen van nieuw beleid) als aan het eind ervan (bij de evaluatie) kan een buurtinformatiesysteem een belangrijke rol spelen. Van groot belang daarvoor is echter de juiste vertaalslag van ruwe data naar bruikbare beleidsinformatie. Voor de betrokken onderzoekers is het daarom van belang te blijven zoeken naar de beste manier van verzamelen en bewerken van de gegevens, zodat een optimale aansluiting op het beleid gerealiseerd kan worden.

*Paul Oostveen is werkzaam bij Oostveen Beleidsonderzoek en Advies, een bureau dat zich heeft gespecialiseerd in het verzamelen, bewerken en presenteren van buurtgegevens.